

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”TECKEN FÖR VEM?”

En enkätstudie utförd på två förskolor, i två kommuner, angående föräldrars syn på hur tecken som stöd används i verksamheten.

**Monica Bäck
Marlene Green**

Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: PDGX62
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT2008
Handledare: Ingrid Johansson
Examinator: Margreth Hill

Abstract

Examensarbete med utvecklingsinriktning

Titel: "Tecken för vem" - En enkätstudie utförd på två förskolor i två kommuner, angående föräldrars syn på hur tecken som stöd (TSS) används i verksamheten.

Författare: Monica Bäck och Marlene Green

Termin och år: HT 2008

Kursansvarig institution: Pedagogik och didaktik

Handledare: Ingrid Johansson

Examinator: Margreth Hill

Nyckelord: Tecken som stöd, föräldrar, förskola, samverkan

Syfte och frågeställningar:

Syftet med studien är att undersöka hur föräldrar till 42 barn, på två förskolor, i två kommuner, uppfattar verksamhetens användning av tecken som stöd i arbetet med barnens språkutveckling.

Följande frågeställningar är avsedda att precisera syftet:

Hur uppfattar föräldrarna verksamhetens användning av tecken som stöd?

Hur uppfattar föräldrarna att deras barn ger uttryck för att de är delaktiga i en verksamhet där man använder tecken som stöd?

Metod

Utifrån syftet och vald undersökningsgrupp har valet fallit på en datainsamlingsmetod, som gör det möjligt att arbeta utifrån en kvantitativ ansats, i form av enkäter.

Resultat

Resultatet visar att flertalet föräldrar tycker om att pedagoger använder sig av tecken som stöd (TSS) i verksamheten. De tror att det är bra för språkutvecklingen och de flesta tror också att det är bra för alla barn. De ser dock inte att pedagogerna använder sig av TSS när de lämnar och hämtar sitt barn på förskolan och de flesta tror bara att pedagogerna använder sig av TSS vid vissa situationer. Många märker att barnen visar tecken hemma, men inte alla. De som ser det, tycker att barnet visar tecken, men inte för att göra sig förstådd. De flesta föräldrar vill gärna lära sig tecken och då gärna av sitt eget barn. Skillnader i svaren finns hos föräldrarna i de olika åldersgrupperna (1-3år och 3-6år), på "föräldrafrågorna". Där tycker fler av föräldrarna till de yngre barnen att de ser att barnet visar tecken och föräldrarna vill i större utsträckning själva lära sig tecken i förhållande till föräldrarna till de äldre barnen. Vad det gäller frågan om föräldrarna märker att barnet går på en förskola där man använder sig av TSS i verksamheten skiljer sig svaren åt. Ungefär hälften tycker att det märks mycket eller ganska mycket, medan den andra hälften inte tycker sig kunna märka något särskilt eller mycket lite. Studien visar att många föräldrar är positiva till TSS på förskolan.

Innehållsförteckning 1

Innehållsförteckning 1	1
1. Inledning	2
2. Syfte och frågeställningar:.....	4
3. Litteraturgenomgång	5
3.1 Styrdokument	5
3.2 Kommunikation	6
3.3 Språkutveckling	7
3.4 Vad är tecken som stöd (TSS)	7
3.4.1 Varför tecken som stöd	8
3.4.2 Att lära ut tecken.....	8
3.4.3 Att ha nytta av tecken	9
3.5 Familjen och hemmet	9
3.6 Samverkan	10
3.7 Sociokulturell teori	12
4. Metod.....	14
4.1 Val av metod.....	14
4.2 Urval och undersökningsgrupp.....	14
4.3 Genomförande och etiska övervägande.....	14
4.4 Bearbetning och analysarbete	16
4.5 Reliabilitet och validitet	16
4.6 Generaliserbarhet.....	16
5. Resultat.....	17
5.1 Föräldrars uppfattning om TSS i förskolan	17
5.2 Föräldrars uppfattning om barnens användning av TSS	18
5.3 Föräldrars uppfattning om att lära sig TSS.....	19
5.4 Resultatsammanfattning	19
6. Sammanfattning och diskussion	20
6.1 Diskussion	20
6.2 Metoddiskussion.....	20
6.3 Resultatdiskussion	20
6.4 Utvecklingsmöjligheter i verksamheten	24
Slutord.....	25
Referenser	
Bilaga A	
Bilaga B	
Bilaga C	

1. Inledning

Alla människor har rätt att känna sig aktivt deltagande i samhället (FN:s Barnkonvention, artikel 23) och där är kommunikation en viktig del. Att kunna kommunicera är en förutsättning för att vi ska kunna göra oss hörda och kunna förstå andra (Heister Trygg, 2004). Genom språket finner vi också vår egen identitet (Johansson, 1990). Förmågan att kunna kommunicera är nödvändigt för den individuella utvecklingen (Lpfö 98).

Många tankar i olika styrdokument som rör barn stödjer vikten av delaktighet. FN:s Barnkonvention betonar att alla har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som möjliggör aktivt deltagande i samhället (FN:s Barnkonvention, artikel 23) och att alla har rätt till sitt språk (FN:s Barnkonvention, artikel 30).

En del personer behöver förutom det verbala språket också alternativa sätt för att kunna kommunicera och känna delaktighet i samhället, där kan tecken som stöd (TSS) innebära att man förstärker ordet med ett tecken. Man säger ex. ”äta” och gör samtidigt (eller före eller efter, till det autistiska barnet) tecknet för äta (Heister Trygg, 2004). Det blir en s.k. ”ordbild”, ett visuellt förstärkande. Många tecken liknar det som tecknet föreställer. Man kan ”känna” tecknet och det kan vara lättare för vissa barn att göra en rörelse med handen, än att forma ljudet/ordet i munnen. Tecknet stannar också kvar längre (Johansson, 1990). Tecken kräver mindre finmotorik än tal, använder andra sinnen, ökar koncentrationen, är mer konkreta, har man alltid ”med sig”, tydliggör det talade språket och dämpar den vuxnes talflöde (Heister Trygg, 2004). Vi kommer fortsättningsvis att förkorta tecken som stöd till TSS.

När det handlar om barn och deras kommunikativa utveckling så är föräldrarnas attityder av stor vikt. Studien vill därför utgå från föräldraperspektivet och lyfta fram samverkan med föräldrarna, kring betydelsen av TSS. Det handlar också om föräldrarnas chans till mer delaktighet i sina barns förskolevärld. Det är viktigt att beakta föräldrarnas synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten (Lpfö 98), samt veta vad föräldrarna tycker om att pedagogerna använder sig av TSS i verksamheten, för att sedan kunna utveckla det pedagogiska arbetet ännu mera. Det är därför önskvärt att göra föräldrarna mer delaktiga i utvärderingen av verksamheten (Lpfö 98). Barnet påverkas av alla miljöer de är delaktiga i och samarbetet förskola/hem (Lpo 94) är av mycket stor betydelse. Vill pedagogerna lära barnet något, i det här fallet TSS, är det mycket bra om man jobbar med det både hemma och på förskolan (Johansson, 1990).

”Skolan skall ge eleverna kunskaper och färdigheter och, i samarbete med hemmen främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar”(ur förordet till Lpo 94, s.5).

Vi har båda arbetat många år inom förskolläraryrket. Vi har olika erfarenheter, allt från 1-3, 3-6, 1-6 årsavdelning och nattis till resursavdelning inom förskolan och som resurs inom skolan för barn med språksvårigheter. Vi känner båda att barngrupperna blir större och större och att man behöver hitta verktyg som kan vara till hjälp i det dagliga arbetet med barnen. Vi möter hela tiden barn som av olika anledningar har en försenad språkutveckling, det kan bero på brist på stimulans, utländsk härkomst, fysiska hinder, autism, ADHD m.m. En av oss har också erfarenhet av många års arbete med ”Karlstadmodellen” (av professor Irene Johansson) en modell och ett arbetsmaterial som hjälper språksvaga barn och där TSS används som ett naturligt komplement till arbetsmaterialet/metoden.

Den här studien vill lyfta fram föräldrarnas uppfattning om TSS på två enskilda förskolor, detta för att kvalitetssäkra verksamheten. Vi har båda jobbat eller jobbar för tillfället själva i den verksamhet som vi vill undersöka. Intresset finns att få höra föräldrarnas åsikter och erfarenheter av förskolans arbete kring tecken som stöd (TSS), eftersom föräldrasamverkan är av stor betydelse när det gäller planering av verksamheten. Studien är också viktig i och med att pedagogerna på avdelningarna hävdar att flera av deras barn behöver TSS som komplement till talet. Pedagogerna menar att TSS särskilt är bra för de barn på avdelningen som har en utvecklingsstörning, är autistisk, sen i språket, har svenska som "andra språk" eller är överaktivt. Denna undersökning ska försöka ta reda på om föräldrarna märker på sina barn att de är delaktiga i en verksamhet där man använder sig av TSS och om det enskilda barnet använder sig av TSS hemma. Den nya kunskapen från föräldrarna kan förhoppningsvis vidareutveckla den pedagogiska verksamheten kring TSS, på de två förskolorna.

2. Syfte och frågeställningar:

Syftet med studien är att undersöka hur föräldrar till 42 barn, på två förskolor, i två kommuner, uppfattar verksamhetens användning av tecken som stöd i arbetet med barnens språkutveckling.

Följande frågeställningar är avsedda att precisera syftet:

Hur uppfattar föräldrarna verksamhetens användning av tecken som stöd?

Hur uppfattar föräldrarna att deras barn ger uttryck för att de är delaktiga i en verksamhet där man använder tecken som stöd?

3. Litteraturgenomgång

I det här avsnittet avser vi att klarlägga de definitioner och begrepp som behandlas i litteraturen, samt de styrdokument som har betydelse för hur förskolan utformar sin verksamhet när det gäller barns kommunikativa och språkliga utveckling. Efter det beskriver vi vad kommunikation och TSS är, bakgrund, familjens och hemmets betydelse, samt vikten av samverkan. Avslutningsvis lyfter vi fram Vygotskijs sociokulturella teori.

3.1 Styrdokument

I Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) betonas att förskolan ska vara en social och kulturell mötesplats där förmågan att kommunicera, söka ny kunskap och att kunna samarbeta är nödvändig för den individuella utvecklingen. Förskolans uppdrag är att ge barnet möjligheter så att han/hon: får chans att utveckla ett rikt och nyanserat talspråk, samt också sin förmåga att kommunicera med andra. Det är också viktigt att få uttrycka sina tankar (Lpfö 98). I läroplanen för skolan betonas vikten av ett samarbete med hemmen där skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper och överföra språk från en generation till en annan (Lpo 94).

Den första läroplanen (Läroplan för förskolan Lpfö 98) har satt upp följande riktlinjer för hur samarbetet förskola och hem ska se ut:

Alla som arbetar i förskolan skall visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer. Arbetslaget skall ansvara för att varje barn tillsammans med sina föräldrar får en god introduktion i förskolan, föra fortlöpande samtal med barnens föräldrar om barnets trivsel, utveckling och lärande både i och utanför förskolan samt genomföra utvecklingssamtal, ge föräldrarna möjlighet att utöva inflytande över hur målen konkretiseras i den pedagogiska planeringen, beakta föräldrarnas synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten och se till att föräldrarna blir delaktiga i utvärderingen av verksamheten (s. 15-16).

Här står det alltså klart och tydligt vad som åligger pedagogerna på förskolan. Skolan har enligt Heister Trygg (2004) ett uttalat ansvar för att barn får utveckla sin kommunikation. I mål som uppställs såväl för grundskola: att barnet kan behärska det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift, som för särskola: att barnet efter sin förmåga kan lyssna, läsa och kommunicera. Eleverna ska vidare få "stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling". Tydligast är detta ansvar uttalat för träningsskolan. Enligt denna ska varje elev som lämnar träningsskolan ha utvecklat sin förmåga att kommunicera genom språk, symboler, tecken eller signaler (Heister Trygg, 2004).

I FN:s Barnkonvention understryks vikten av att varje barn med fysiskt eller psykiskt handikapp har rätt till fullvärdigt och anständigt liv som möjliggör aktivt deltagande i samhället (artikel 23). Barnet som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar, har rätt till sitt språk (FN:s Barnkonvention, 1989, artikel 30).

Barn kan ha inlärningssvårigheter och särskilda pedagogiska behov. Skolorna måste då hitta andra vägar till undervisning åt alla barn. Varje barn har rätt till undervisning, där en acceptabel och bibehållen utbildningsnivå är ett måste (Unesco, 2006). Föräldrar bör bli rådfrågade om den utbildningsform som de tycker är bäst lämpad med hänsyn till deras barns behov, förhållanden och ambitioner. Medverkan från föräldrarnas sida i planering och beslutsfattande bör uppmuntras och underlättas (Unesco, 2006). Föräldrar ska bevaka att barnet får tillfredsställande utbildning utifrån ålder, utveckling och övriga omständigheter (Föräldrabalken, 1949).

3.2 Kommunikation

Kommunikationen fyller tre olika funktioner: överföra information till en bestämd målgrupp, uttrycka attityder och visa samband mellan tidigare utsagor och situationer (Arnqvist, 1993). Alla har rätt till en god kommunikation. Där ingår rätten att: kunna fråga, välja, säga nej, ropa på och inleda samspel, veta vad som händer, få bekräftelse och svar, insatser för att utveckla kommunikation, andra kommunikationsvägar än tal och en god kommunikativ miljö (Heister Trygg, 2004).

Kommunikation och språk hör nära samman enligt Heister Trygg (2004) och är en förutsättning för språk, men kommunikation kan också ske utan språk. De kommunikativa behoven vi har enligt Light (Heister Trygg, 2004) delas upp i grundläggande önskemål och behov, informationsöverföring, social närhet och social etikett. Vi vill alla kunna uttrycka oss på ett acceptabelt sätt, kunna informera/berätta om, kunna be om och kunna småprata om allt möjligt (Heister Trygg, 2004).

Kommunikations- och språkutveckling börjar med barnets första skrik (Johansson, 1990). Individens utveckling fortsätter sedan hela livet så länge som individen har förmåga till inlärning. Kommunikation kan här definieras som den process då en människa påverkar en eller flera andra människor till ett svar av något slag. Kommunikation kan vara helt omedveten och oavsiktlig, men också mycket medveten och avsiktlig. Kommunikationen är alltså en social process. Relationen mellan två eller flera personer är en nödvändig förutsättning (Johansson, 1990).

För de allra flesta är det kommunikativa behovet av social närhet väldigt viktigt. Det finns enligt Heister Trygg (2004) all anledning att tro att en person med grava tal- och språksvårigheter har samma grundläggande kommunikativa behov av social närhet. Barn kommunicerar med sin omgivning från födseln och tillägnar sig språk, samt börjar tala med ett ganska likartat sätt var de än befinner sig i världen och vilket språk det än handlar om. Kommunikation används för att skapa kontakt och dela upplevelser. Turtagning, förmåga att växla roller mellan talare och svarare och delad uppmärksamhet utvecklas tidigt efter födseln (Heister Trygg, 2004).

En förberedande språkkommunikation bör enligt Johansson (1988) inledas under barnets första levnadsmånad. En harmonisk relation ska etableras mellan den vuxne och barnet där det finns ömsesidig "förståelse", vilket bl.a kräver kommunikation. Om den ömsesidiga "förståelsen" uteblir eller försvåras kommer barnet och den vuxne i otakt vad det gäller signaler och uttryck. I en harmonisk relation upplever både barnet och den vuxne att de kan förvärva kunskaper och erfarenheter om relationer som är viktiga för fortsatt kommunikativ och språklig utveckling (Johansson, 1988).

Det är viktigt att den vuxne samtalar ofta med barnet och också hjälper barnet mycket handgripligt att manipulera och undersöka föremål. Johansson (1988) betonar att utvecklingen av kommunikation kräver liksom annan utveckling träning för att ge god färdighet. Ett barn med en störning i sin utveckling kan förmodas ha nedsatt initiativförmåga varför den vuxne på olika sätt bör hjälpa barnet till igångsättande av olika aktiviteter. Den vuxne behöver på samma sätt som barnet träning och erfarenhet av samspelet för att kunna uppfatta och tolka barnets signaler och för att där utifrån anpassa sin kommunikation till en nivå som är lämplig för barnet (Johansson, 1988).

3.3 Språkutveckling

Språkutveckling är enligt Strömquist (Heister Trygg, 2004) relaterat till fem nyckelbegrepp: inlärare (barnet självt), omgivning, samspel, språk och utveckling. Det finns olika typer av kommunikation, varav språk är en abstrakt form, som är väl anpassad till människors behov i vår tid och i vår kultur. Språk måste inläras, eftersom det är ett system av symboler. Detta innebär enligt Johansson (1988) att det finns olika språk. Talspråk är den vanligaste formen, men vid sidan av talspråket finns t.ex. skriftspråk och teckenspråk. Tal är ett av flera redskap för språket och språk är en av flera former för kommunikation. Barnets språkutveckling går från det mer generella mot det mer specifika (Johansson, 1988).

Det är vanligt att barn som inte använder sitt språk hamnar utanför kamraternas gemenskap. De kan ha svårt med det sociala umgänget. För de yngsta barnen kan det handla om att inte få delta när de andra leker. Många av dessa barn tyr sig till de vuxna och blir ännu mer isolerade från sina kamrater (Arnqvist, 1993). Språket har två viktiga funktioner, att vara ett kommunikationssystem, både vad det gäller att dela idéer och information med andra och ännu viktigare i kontroll av tänkandet och genom det beteendet (Falck, 1995).

3.4 Vad är tecken som stöd (TSS)

Alternativ, kompletterande, kommunikation (AKK) utvecklades i Sverige under sent 70-tal. Det började som "teknad svenska", egentligen avsedd att underlätta döva barns svenskinlärning (Nationalencyklopedin, 2000, Heister Trygg, 2004). Detta prövades med framgång bland barn som inte utvecklade tal. Därefter utvecklades metoden vidare mot teckenkommunikation eller tecken till tal, olika namn som använts under olika tider.

Under senare 1990-talet och under 2000-talet fortsatte man med teckenkurser och trots att tecken blev mer etablerade kunde en viss stagnation skönjas när det gällde diskussion kring teori och praktik. Dokumentation är mer bristfällig än erfarenheter. Brist på kunskaper och färdigheter, på resurser och policy för användande gör att metoden inte fått önskvärd ställning enligt Heister Trygg (2004).

Heister Trygg (2004) menar att tecken som stöd (TSS) innebär att tecken används som ett stöd i språk- och taltillägnande. Tecken används som ett komplement och alternativ för både förståelse- och uttryckssätt för språket. Tecken används tillsammans med talat språk och följer talspråksgrammatik även om i huvudsak bara nyckelord tecknas. De tecken som används anpassas efter individens behov och förmåga. Både omgivningen och personen med behov av TSS tecknar-

Snart blev det enligt Rydeman (1990) allmänt vedertaget att använda tecken och andra alternativa kommunikationsformer som komplement eller alternativ till det talade språket. 1983 kom det ut en lärarhandledning för särskolan (1). Där skrevs det om teckenundervisning av begåvningshandikappade skolungdomar och erfarenheterna av det.

Rydeman (1990) skriver att Irene Johansson forskade i tal- och språkutveckling hos barn med Downs syndrom, och utvecklade träningsprogram med tidig teckenträning. Hennes goda resultat med sina projektbarn, som utvecklades både språkligt och intellektuellt trots att talet dröjde, blev en väckarklocka. Irene Johansson menade dock att man inte behöver vänta tills man säkert vet att språket inte kommer.

Det svenska teckenspråket är sedan 1981 de dövas officiella språk/modersmål och har till skillnad från TSS ett språk med lika avancerad syntax (hur man t.ex. sätter samman ord med meningar och satser) och grammatik som talade språk. Teckenspråk är ett visuellt och gestuellt språk (Heister Trygg, 2004). Det svenska teckenspråket och TSS skiljer sig därmed åt i vissa avseenden, bl.a i det grammatiska och den avancerade syntaxen (teckenspråk).

3.4.1 Varför tecken som stöd

Enligt Heister Trygg (2004) utgick man från att tecken skulle vara lättare både att förstå och att använda när man började med det. Tecken som stöd visade sig ofta fungera som stöd för talspråksutvecklingen. En del barn började tala mer. Då blev tecknen ett komplement till talet, ett stöd för förståelsen av talade ord. För de barn som inte utvecklade tal blev tecknen barnens eget sätt att uttrycka sig.

Den allra viktigaste aspekten på tecken som stöd (TSS) är att barnet ska få redskap att samspela språkligt med andra innan talet ger möjlighet för detta (eller när talet inte utvecklas). Enligt Heister Trygg (2004) visar tidigt insatta stöd till omgivningen goda effekter på kommunikationsspråk- och talutveckling.

3.4.2 Att lära ut tecken

Man tecknar inte varje ord utan ger bara tecken till de viktigaste orden (Heister Trygg, 2004). Det innebär att man använder sig av en förenklad grammatik som följer det talade språket. Utmärkande för användande av tecken som stöd är att man hela tiden samtalar med barnet samtidigt som man använder tecken för att förstärka talet. Tecknen fogas in i talspråkssyntaxen och är främst ett stöd till talet. Barnet måste ha tillgång till kamrater och

kunnig personal och goda kommunikativa och tecknande miljöer för att få alla möjligheter att utveckla också sitt teckenanvändande (Heister trygg, 2004). Samspel, motorik och imitation är viktigt när man lär ut tecken (och när man själv ska lära sig tecken.).

3.4.3 Att ha nytta av tecken

Det finns många barn som kan ha nytta av TSS enligt Heister Trygg (2004), t.ex. barn med utvecklingsstörning (ex. downs syndrom), autism och ADHD. Dessutom är TSS bra för små barn i början av sin kommunikations- och språkutveckling, små barn en bit på väg i sin språkutveckling, ”sista utvägen” barn (gråzonsbarn), fortsättningsbarn som tidigare använt tecken och barn med grava språkstörningar.

Tecken som stöd används i första hand av hörande personer med eller utan utvecklingsstörning (barn, ungdomar och vuxna) som inte talar eller har bristfälligt tal, befinner sig på symbolnivå eller förväntas uppnå symbolnivå (viss språkförståelse och förstår bilder) och kan använda sina händer (Heister Trygg, 2004).

3.5 Familjen och hemmet

Ladberg (2003) skriver att familjen är ett barns viktigaste tillhörighet och att de genom familjens språk, ett eller flera, är förknippade med de djupaste känslorna av självklar tillhörighet, kärlek och trygghet, på ett sätt som andra språk sällan blir. Familjens språk kan därmed enligt Ladberg (2003) inte ersättas.

Varje barn har behov av ett språk som talas i barnets familj (Ladberg, 2003). Familjens språk kan aldrig ersättas av andra språk, men de språk som barnet behöver ute i samhället, i skolan och i kamratkretsen kan däremot kompletteras med familjens språk. Ladberg (2003) skriver vidare att det som kan ställa till problem är inte närvaro av flera språk utan frånvaro av möjligheter att utveckla något eller flera av språken.

En del föräldrar har kunskaper, tid, ork och praktiska möjligheter att satsa mycket på sina barns språk, men det är i högsta grad en klassfråga, somliga har lätt att ställa krav, att leta sig fram till experter och att skaffa kunskaper.

Rahm (1990) belyser att det som framför allt är kännetecknande i familjen är just de känslomässiga banden, mellan föräldrarna inbördes och mellan dem och barnen. Familjemedlemmarnas allra djupaste behov är ofta omedvetna och styr i stor utsträckning relationerna i familjen. Familjemedlemmarna är inte utbytbara, utan unika i förhållande till varandra och banden är starkare än andra band, av en alldeles speciell natur och av ett annat slag än andra relationer. Små barn har en annan uppfattning om verkligheten än vad vi vuxna har (Johansson, 1990). Vuxna är en länk mellan barnet och verkligheten och i den process som inlärning och utveckling är lär sig barnet om verklighetens delar och hur dessa delar hänger samman med varandra.

Ett led i denna process är att lära de ord som betecknar verklighetens delar och de relationer som finns mellan dessa delar. Johansson (1990) menar vidare att små barn har en annan position i verkligheten än vuxna. Successivt under utvecklingens gång börjar barnet att avgränsa ett jag från de andra. Samtidigt börjar barnet också att förstå hur jag, du och de andra fungerar tillsammans. Att barnet börjar skilja jag från du och de andra ses ofta som en viktig förutsättning för barnets möjlighet att lära sig ord och språk (Johansson, 1990).

Den vuxne lägger tillrätta, tolkar och undanröjer de värsta knaggligheterna för barnet. Den vuxne som har en harmonisk relation till barnet och känner gränserna för barnets vetande och intressen, kan göra dessa anpassningar på ett sätt som är bra för barnets utveckling (Johansson, 1990).

Heister Trygg (2004) betonar att tecken ska finnas i barnets närmiljö, och i hemmet. Hela familjen och viktiga släktingar och vänner behöver vara informerade om TSS och hur de bäst ska kommunicera med barnet. Likaså bör alla få utbildning i TSS, inte bara de närmaste i familjen utan även andra. Familjen har haft längst tid på sig att bygga upp en kommunikation med barnet även innan TSS införs och kan därför ha svårt att se de omedelbara vinsterna (Heister Trygg, 2004).

Föräldrarna tilldelas den viktigaste rollen som experter på sina egna barn enligt Johanssons samarbetsmodell (1990). Ingen annan känner hela barnet lika bra eller känner lika mycket för barnet som föräldrarna. Detta betyder bl.a att föräldrarna har det övergripande ansvaret för sina barns träning vad det gäller målsättning, träningsmängd och intensitet (Johansson, 1990). Andersson (1999) skriver att föräldrar är i allmänhet det bästa som finns för barnen och menar att det är de som har den äkta kraften till att göra något.

Pedagoger i förskolan kommer alltid att vara professionella och har bara en professionell kraft. Föräldrarnas viktigaste roll (Heister Trygg, 2004) i förhållande till barnet är att vara förälder och att i vardagen stödja den kommunikativa utvecklingen. De ska stödja en aktiv kommunikativ roll hos barnet och använda tecken i vardagens alla aktiviteter.

3.6 Samverkan

Det är naturligt att den första kommunikationen också via TSS, sker med en stark och vuxen samspelspartner, vanligen föräldrarna. Fler vuxna kommer in efterhand: andra anhöriga, terapeuter inom habilitering, pedagoger och assistenter. Alla dessa har stor betydelse när det gäller att fånga upp signaler och stödja kommunikations- och språkutveckling. Tecken ska användas hela dagen, i alla situationer (Heister Trygg, 2004). Språkträning måste enligt Johansson (2008) ses i sitt sammanhang, men också föras in i sociala sammanhang och språkträning ska utgå från den enskilda människans vardagsliv.

Johansson (2008) menar vidare att det är inte antalet träningstillfällen i sig som är avgörande utan snarare tillräckligt stor träningsmängd, som dessutom relaterar till tidigare erfarenheter, kunskaper och färdigheter för att skapa meningsfulla sammanhang. Av denna anledning bör språkträning ske i vardagens rutiner och på alla sociala platser som barnet delar sin vardag mellan.

Rydeman (1990) och Heister Trygg (2004) anser att det är hemma som man först börjar med tecken med sitt barn, under handledning av logoped, som träffar barnet och familjen regelbundet. När barnet börjar på förskolan blir det lätt så att det blir genom förskolan mycket av den fortsatta uppföljningen sker, men det är viktigt att man tillsammans kommer överens om hur man bäst ska kunna samordna det som sker med barnet. Samverkan är därmed av stor betydelse (Heister Trygg, 2004). Stöd från omgivningen är lika viktigt för resultatet, som elevens egna förutsättningar att lära sig tecken (Falck, 1995).

Enligt Heister Trygg (2004) behöver barnets anhöriga snabbt komma igång med sitt teckenanvändande och efter hand lära sig fler och fler tecken. Det gäller också för pedagogisk personal som ansvarar för barn som inte tar till sig så många tecken, att de ger barnet ett "språkbad" (betoning på kommunikation framför grammatiken) av tecken.

Ett bra sätt att komma igång med tecken är att föräldrar och anhöriga liksom personal tecknar till varandra så ofta det är rimligt, alltså även utan barnets närvaro (Heister Trygg, 2004). Föräldrarna behöver stöd i den viktiga rollen som primära samtalspartners. I synnerhet gäller detta om barnet dröjer länge med att själv börja använda tecken. Föräldrar till de barn som utvecklas långsamt förefaller vara mest frustrerade och ha mest behov av stöd från professionella. Det är viktigt att lyfta fram framsteg, även om de är väldigt små (Heister Trygg, 2004).

Pedagogen i förskolan har enligt Ladberg (2003) tre uppgifter som är särskilt viktiga för att få språken att utvecklas. Dessa tre utgör tre hörnstenar som ger möjlighet för den språkliga utvecklingen att skjuta fart. Den vuxne skapar en atmosfär för språk, organiserar för språk och ger barnen ett rikt inflöde av språk. Ladberg (2003) belyser vidare att atmosfären i barngruppen är avgörande för barnens språkutveckling och lika viktigt är atmosfären mellan de vuxna. Hur de bemöter varandra blir förebilden för barnens samvaro. Som de vuxna gör, gör även barnen. Ladberg (2003) betonar att när föräldrarna bidrar till det som sker i förskolan framstår de som kunniga och starka förebilder för barnen och personalen stärker barnens identitet genom att vända sig till deras föräldrar. Heister Trygg (2004) menar att det är familjen som har mest att vinna på sikt när barnet tillägnar sig TSS.

När det gäller tecken är det en stor fördel om man kan lära nya tecken samtidigt hemma och på förskolan (Johansson, 1990). Man bör också komma fram till ett sätt som passar både familjen och övriga för hur man bäst ska informera varandra om vad barnet lärt sig göra, säga eller teckna. De "viktiga" vuxna, i barnets närhet, har en mycket stor betydelse för barnets normala språkutveckling. Johansson (1990) menar också att de "viktiga" vuxna, inte bara föräldrar, utan också personal inom förskolan eller skolan kommer tillsammans att förmedla verkligheten och orden till barnet.

Johansson (1990) anser också att det måste finnas ett fungerande samarbete mellan "viktiga" vuxna i barnets närhet. Förutsättningar till ett gott samarbete finns då språkträningen av barnet ses som ett gemensamt åtagande för föräldrar, personal inom förskolan eller skolan och "experter". För att språkträningen ska ge maximal utdelning krävs dock enligt Johansson (1990) att också andra viktiga personer som mor- och farföräldrar, syskon och avlastningsföräldrar är informerade om barnets träning för att de ska kunna följa upp på ett bra sätt i vardagen.

Många verksamheter behöver enligt Heister Trygg (2003) involveras. Detta gäller dels den omgivning barnet befinner sig i: föräldrar, familj, vänner och socialt nätverk; dels de instanser de möter under uppväxten: hälso- och sjukvård, barnomsorg, skola och myndigheter. Heister Trygg (2004) menar att senare års forskning och många års erfarenhet visar att omgivningens betydelse är av stor vikt när det gäller barnets inläring av TSS. Hon delar upp kommunikationen i tre delar/grupper: brukare, redskap och omgivningen.

Brukare: Den person som har ett kommunikationshandikapp och behöver TSS

Redskap: De redskap som behövs för att brukaren ska kunna få sina kommunikativa behov tillgodosedda

Omgivning: Personer som finns i brukarens vardag: familj, kamrater, arbetsplats, skola, samhälle

Heister Trygg (2004) hävdar att det finns en naturlig osäkerhet i omgivningen när det gäller användande av TSS och för att barnet ska få tillgång till en tecknande miljö hemma behövs mer omfattande stöd än vad som ges idag. Det tar tid att få med omgivningen att använda tecken, att skapa positiva attityder och att lära tillräckligt. I stort sätt kan man använda tecken på samma sätt hemma och på förskolan. Rutinerna ser förstås olika ut och hemma är det delvis andra ord som är viktiga. Och syskonen behöver lära sig tecken i ännu högre grad än förskolekompisarna.

Slutligen kan samspel enligt en förälder (Björck- Åkesson m.fl., 1997) beskrivas som "tur och retur", vilket är ett bra uttryck för vad samspel handlar om. Samverkan handlar enligt en annan förälder om att "mötas på halva vägen". att samarbeta kring kommunikation och samspel hos barn med funktionshinder kräver enligt Björck- Åkesson (1997) både empati, erfarenhet och kunskap, samt förmåga att se positiva faktorer och utvecklingsmöjligheter både hos barnet och hos personer i dess närmiljö och vara beredd att möta dem på halva vägen.

3.7 Sociokulturell teori

Lev.S.Vygotskij (1896-1934) hävdar att utveckling och tänkande (2005) sker i sociala sammanhang och att språket är en social aktivitet. Han skiljer språk och tanke från varandra. En tanke i Vygotskijs (2005) idévärld är att människor ständigt befinner sig under utveckling och förändring. Han menar vidare att förvärvandet av språkliga kategorier (indelningar) gör att man kan delta i sociala samspel och forma vårt eget sätt att tänka. Barnet är socialt från början och språket fyller en social funktion, i ett socialt samspel. Vygotskij (2005) tar härmed en sociokulturell utgångspunkt. Vygotskij (2005) visar även att tillägnandet av ordbetydelsen är en komplicerad process som sker i olika etapper och inte är en enkel upptäckt.

Utan social kommunikation sker ingen utveckling av vare sig språk eller tänkande. Vygotskij (2005) menar vidare att i samarbete kan barnet alltid göra mer än vad det kan göra på egen hand, men inte hur mycket som helst. Vad barnet kan göra är strängt begränsat av tillståndet hos dess utveckling och av dess intellektuella möjligheter. I samarbete är barnet starkare och klokare än när det arbetar själv. Barnets större eller mindre förmåga att övergå från något som det kan göra i samarbete är det bästa symptomet på vilken dynamik det finns i barnets utveckling och hur framgångsrikt det kan bli. Detta sammanfaller helt med barnets närmaste utvecklingszon (Vygotskij, 2005).

Vygotskij (2005) betonar också vikten av imitation och jämför olika sorters kommunikation som former. Imitation är enligt Vygotskij (2005) en rent mekanisk verksamhet som är djupt rotad. För att kunna imitera måste jag äga en möjlighet att förflytta mig från det jag kan till det jag inte kan. Barnet kan genom samarbete höja sig till en högre intellektuell nivå och dess förmåga med hjälp av imitation som ett centralt moment i hela inlärningspsykologin. Imitation är den huvudsakliga form genom vilken inläringen påverkar innebörden (Vygotskij, 2005).

Vygotskij (2005) hävdar att den närmaste utvecklingszonen har en större direkt betydelse för den intellektuella utvecklingens dynamik och för barnens framgång, än vad den aktuella nivån hos deras utveckling har. Det är viktigt att i undervisningen inte ligga vare sig nedanför eller ovanför barnets utvecklingszon. Pedagogiken bör inte orientera sig mot gårdagen i barnets utveckling (Vygotskij, 2005) utan mot morgondagen. Endast då kan den i inlärningsprocessen väcka liv i de utvecklingsprocesser som för närvarande ligger inom den närmaste utvecklingszonen. Att lära barnet något som det inte har förmåga att lära sig är lika meningslöst som att lära det något som det redan kan göra på egen hand (Vygotskij, 2005).

”Vi måste alltid bestämma den lägsta tröskeln för inläringen. Men därmed är inte saken uttömd: Vi måste också ha förmåga att fastställa den högsta tröskeln för inläringen. Det är bara mellan dessa båda trösklar som inläringen kan vara fruktbarande” (Vygotskij,2005:334).

4. Metod

4.1 Val av metod

Man kan använda sig av ett flertal olika sätt för att samla in fakta och nå fram till ett syfte. Den ena metoden utesluter inte den andra, eller anses bättre än någon annan. Arbetet har utgått ifrån: Hur kan man på ett relativt enkelt sätt, under en begränsad tidsperiod, få en bild av vad föräldrarna på ett par förskolor anser om att pedagogerna använder sig av TSS? Och ser de på sina barn att de är med i en sådan verksamhet? Vid val av metod fick hänsyn tas till vilka medel som fanns till förfogande, samt hur lång tid det skulle ta. Genom frågeenkäter till föräldrar till 42 barn (samtliga barn på avdelningarna), på två förskolor, i två kommuner, vill studien beskriva deras åsikter, erfarenheter och tankar kring förskolans arbete med TSS, samt hur de ser på sina barn att de är delaktiga i en verksamhet där man använder sig av TSS som ett verktyg i barnets språkutveckling.

I detta arbete genomförs en kvantitativ undersökning i form av enkäter med en sexgradig skala som svarsalternativ. Två av frågorna har dessutom lämnats öppna med plats för egna kommentarer (se bilaga B). Att det blev just den utformningen på enkäten var inte självklar från början. Först var det tänkt att ha helt öppna frågor, där föräldrarna fick formulera sina egna svar och komma med synpunkter, men risken var då väldigt stor att det inte skulle komma in så många enkätsvar pga att föräldrarna skulle tycka att det var för tidsödande eller för svårt. Dessutom skulle det vara ett problem när enkäterna skulle sammanställas och det skulle kanske inte heller gå att få svar på syftet. Dessutom skulle det vara svårt att jämföra svaren med varandra.

Meningen var att nå ut till en större undersökningsgrupp, därför var enkät ett naturligt val. Hade valet i stället fallit på intervjuform, så hade det gett utförligare svar. En annan styrka med enkäter är att man slipper intervjuareffekten (omedveten styrning) som Stukat beskriver i sin bok (2005, s.43). Det är dessutom lättare att sammanställa resultatet statistiskt. En svaghet är att det är större risk för bortfall vid en enkätundersökning på grund av att det är svårare att motivera en större anonym grupp att svara än några få personer.

4.2 Urval och undersökningsgrupp

Det blev även här en del funderingar innan valet föll på vilka som skulle få svara på enkäten. Undersökningsgruppen bestod av föräldrar till 42 barn. En enkät/barn delades ut, vilket medförde att det inte blev någon styrning utifrån om det var enbart mammor, pappor eller par som fyllde i enkäten. Samtliga föräldrar i enkätundersökningen kommer från någon av de tre olika förskoleavdelningarna: 11 stycken från en 1-3-års avdelning, 13 stycken från en resursavdelning på en förskola och 18 stycken från en 3-6-års avdelning. Valet föll på dessa tre avdelningar pga att pedagogerna använder sig av TSS i sin dagliga verksamhet. 1-3-års avdelningen och 3-6-års avdelningen var från en förskola och resursavdelningen var från en annan förskola. Antalet som inte fyllde i enkäten var 5 st.

4.3 Genomförande och etiska övervägande

Det krävdes mycket eftertanke och bearbetning för att försöka rama in syftet och kunna sammanställa resultatet på ett bra sätt. Enkäten inleds med övergripande frågor om föräldrarnas barn (kön, ålder mm.), detta för att få reda på om dessa faktorer påverkar föräldrarnas syn på att pedagogerna använder sig av TSS. Kan man t.ex se att man är mer positiv till användningen av TSS på en 1-3 års avdelning än på en 3-6 års avdelning? Därefter

ställdes några frågor om förskolan, för att klargöra hur föräldrar uppfattar verksamhetens användning av tecken som stöd och om de tycker att det är bra eller inte. Sedan blev det en övergång till frågor om hemmet och med de frågorna ville vi få reda på om föräldrarna kan se att deras barn ger uttryck för att de är delaktiga i en verksamhet där man använder tecken som stöd. Slutligen kom det några frågor, angående om det fanns ett eget intresse från föräldrarna att lära sig TSS. Dessa togs med för att se hur man kan jobba vidare med TSS i den dagliga kontakten med barnen, om det är så att intresset finns hos föräldrarna.

Innan enkäterna delades ut gjordes en pilotundersökning. Då fick 7 personer, som på något vis hade anknytning till förskoleverksamheten eller var förälder till något barn som går i förskolan svara på enkäten. Detta gjordes för att se om frågorna var formulerade, så att man kunde förstå dem, även om man inte var insatt i vårt examensarbete. När deras svar och synpunkter kommit in blev det en del justeringar och omformuleringar. Exempel på justeringar som gjordes innan det ansågs att enkäten var klar att gå ut till undersökningsgruppen, var att det ställdes frågor angående om föräldrarna kunde se att barnen använde sig av tecken på förskolan. Deltagarna i pilotstudien trodde att frågan kunde feltolkas, då man kanske inte svarade alls pga att de inte är med under dagen. Dessutom fanns det en liknande fråga, där det frågades om föräldrarna såg att pedagogerna på förskolan använder sig av tecken som stöd. Dessa två frågeställningar omformulerades, där frågan i stället blev, om föräldrarna tror att pedagogerna använder sig av tecken i alla situationer?

Följande fråga lades dessutom till för att klargöra om föräldrarna kan se om barnen tillsammans med kamrater visar att de är delaktiga i en verksamhet där man använder tecken som stöd. Fråga 12. Ser du att ditt barn använder sig av tecken som stöd tillsammans med kamrater?

Därefter gick vi ut på föräldramöten till de föräldrar som var berörda. På detta möte presenterades vårt examensarbete och alla fick möjlighet att ställa frågor. För att informationskravet skulle tillgodoses så informerades föräldrarna om syftet med enkäten, att deltagandet var frivilligt och att de inkomna svaren skulle behandlas anonymt och även vara anonyma för oss. De fick med sig ett brev hem (se bilaga A), där syftet med examensarbetet redogjordes kortfattat och där det påpekades att de föräldrar som är intresserade gärna får ett exemplar av den färdiga rapporten. Samtidigt som de fick enkäterna, så skickade vi med ett svarskuvert. Föräldrarna blev informerade om att enkäten har ett kodnummer, som vi klipper bort, när de har lämnat in den. Kodnumret var till för att vi skulle kunna påminna de personer, som ev. inte lämnat in enkäten (se bilaga C).

Detta nummer klipptes dock bort, så fort vi bockat av dem på listan. Det gjorde vi, för att skydda undersökningsgruppens anonymitet. Kodnumret visades vara bra att ha, då det var 12stycken som inte lämnat in det datumet som enkäten skulle vara inne. Efter påminnelsen som i och med kodnumret kunde ges enbart till dem som inte lämnat in enkäten, fick vi in ytterligare 7 enkäter.

Att det togs med så ingående frågor om barnets kön, ålder och hur länge de gått på förskolan medförde dock att det fanns en möjlighet för personer med kännedom om gruppens sammansättning att kanske kunna räkna ut vem som svarade vad. Detta borde vi tagit med i tankarna, när vi utformade enkäten. Enkäterna visades dock inte för någon annan, än för oss två.

4.4 Bearbetning och analysarbete

När sedan enkäterna blivit inlämnade började bearbetningsfasen. Nu skulle frågeställningarna besvaras med hjälp av enkätsvaren vi fått in. På varje fråga som ställts räknade vi ut hur många som svarat på de olika alternativen. Därefter blev det en jämförelse, för att se om man kunde se någon klar olikhet i hur föräldrar till de yngre barnen hade svarat, i jämförelse med de äldre. Slutligen fick vi se vilka av frågorna som utmärkte sig, eller tillsammans med varandra, gav oss svar på frågeställningarna. Svaren redovisades i tabellform.

4.5 Reliabilitet och validitet

Reliabiliteten i undersökningen är hur bra mätinstrumentet är på att mäta om man får ett exakt eller ungefärligt resultat. Reliabiliteten i denna studie påverkas av flera faktorer, så som tidsbrist, ev. feltolkningar av våra frågor, hur vi tolkar svaren och att de kanske inte alltid svarade helt ärligt, utan svarade det som de trodde att vi ville att de skulle svara. Hade vi haft längre tid på oss, så hade undersökningsgruppen kunnat vara större för att öka på reliabiliteten. Vi hade även kunnat göra några djupintervjuer, där frågorna hade kunnat följas upp direkt, samt tydliggöra ev. funderingar. Det som vi gjorde, för att få så hög reliabilitet som möjligt, var att försöka få ett så stort spektrum i vårt val av föräldrar. Dessutom blev det ett relativt litet bortfall (5st). Det som var lite anmärkningsvärt var dock att hela bortfallet var från en av de tre avdelningarna, nämligen 3-6årsavdelningen. En tanke om vad detta berodde på, är att föräldrarna till dessa barn kanske inte var lika motiverade pga att de flesta av barnen i den här åldern har ett fungerande talspråk och de därmed inte har lika stort intresse av TSS som hjälpmedel.

Validiteten i en undersökning är ett mått på hur bra ett mätinstrument är på att mäta det man avser att mäta. Validiteten hänger ju ihop med reliabiliteten och kunde givetvis ha varit bättre. Vi menar dock att validiteten kan anses som relativt god när det gäller hur det ser ut just på de avdelningar undersökningen blev gjord på. Syftet var ju att ta reda på hur föräldrarna uppfattade verksamhetens användning av tecken som stöd och hur föräldrarna beskriver att deras barn ger uttryck för att de är delaktiga i en verksamhet där man använder sig av tecken som stöd.

4.6 Generaliserbarhet

Man ska nog vara lite försiktig med att generalisera och tänka att det vi fått fram i vår undersökning är något som gäller samtliga föräldrar i Sverige där de använder sig av TSS i förskoleverksamheten. Det kan ändå vara intressant att ta del av vår studie om man är intresserad av att använda sig av TSS som ett hjälpmedel för barnens språkutveckling. Resultaten vi kommer fram till kan vara bra som en fingervisning av vad föräldrar kan och tycker om användningen av TSS och hur man bättre kan få till ett samarbete mellan förskolan och hemmet vad det gäller TSS.

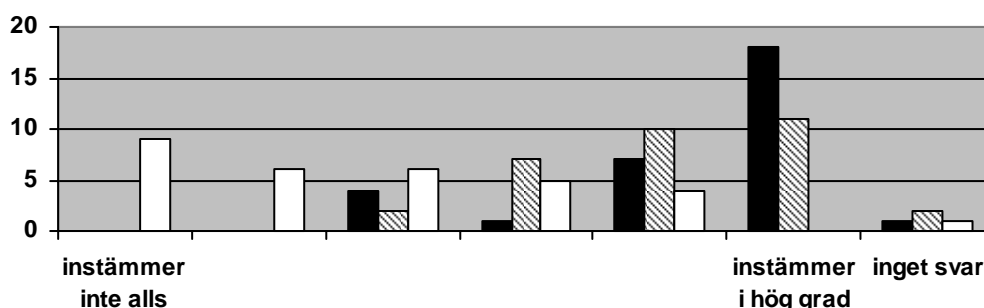
5.Resultat

Resultatet presenteras i samma ordningsföljd som enkätens frågor.

5.1 Föräldrars uppfattning om TSS i förskolan

Vi kunde se att det fanns skillnader på enkätsvaren vad det gäller de frågor som berör föräldrarna till barnen i åldersgrupperna 1-3 år och 3-6 år. Föräldrarna till de yngre barnen märker mer att deras barn använder sig av tecken, samt vill i större utsträckning själv lära sig tecken än vad föräldrarna till de äldre barnen vill. Föräldrarna till de äldre barnen ser också mer sällan att barnen använder sig av tecken.

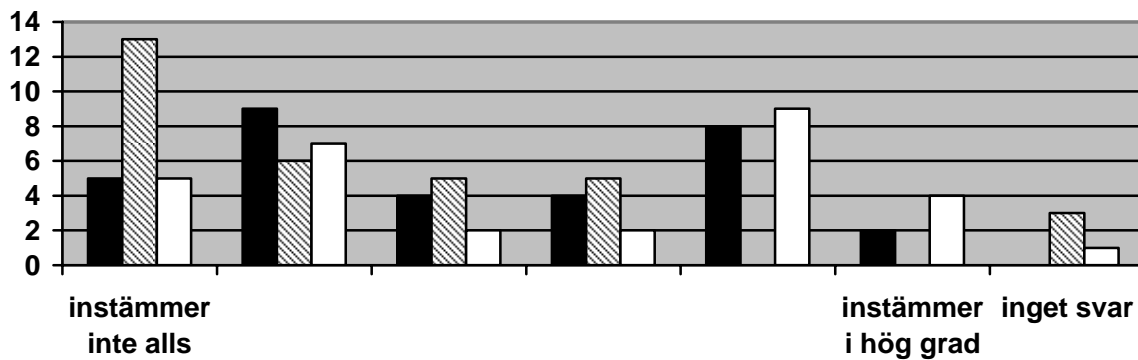
Figur 1: Den randiga stapeln visar om föräldrarna tycker om att pedagogerna använder sig av TSS för barnens språkutveckling. Den svarta stapeln visar om föräldrarna tror att det gör skillnad för språkutvecklingen. Den sista och vita stapeln är om föräldrarna kan se att pedagogerna använder sig av TSS vid lämning och hämtning.

Som framgår av figur 1, tycker föräldrarna att pedagogerna kan bli bättre på att visa tecken och att det är viktigt med tecken på förskolan för barnen. Många föräldrar har inte sett pedagogerna teckna vid lämning och hämtning på förskolan. De allra flesta föräldrar tycker om att pedagogerna använder av TSS på förskolan. De flesta (men inte alla) tror att det är bra för språkutvecklingen och många (men inte alla) tror att det är bra för alla barn. Föräldrarna tror vidare att pedagogerna använder sig av TSS vid vissa tillfällen, inte vid alla situationer.

5.2 Föräldrars uppfattning om barnens användning av TSS

Figur 2: Den vita stapeln visar om föräldrarna ser att deras barn använder sig av tecken hemma. Den randiga stapeln om barnen använder sig av TSS tillsammans med kamrater och den svarta om de märker att deras barn går på en förskola där man använder sig av tecken som stöd.

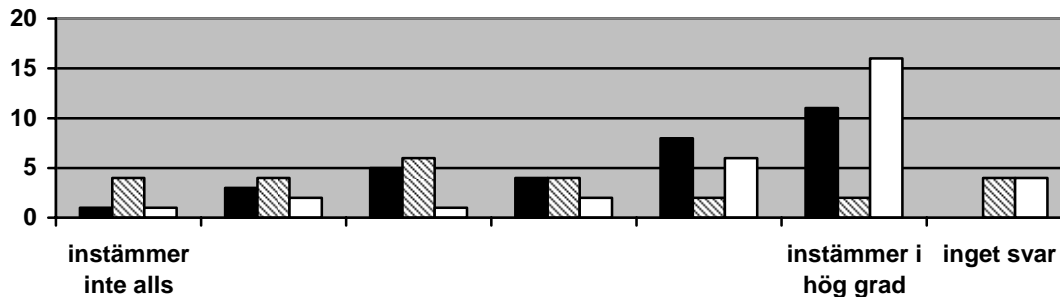
Som framgår av figur 2 så visar många barn tecken hemma, en del självmant, andra när man frågar dem, men få använder sig av det för att göra sig förstådd. Föräldrarna menar att deras barn kan tecken, visar det och använder det ibland, men inte för att göra sig förstådda. Dessutom visar det att föräldrarna i liten grad ser att barnen använder TSS ihop med kamrater.

På fråga 13, där frågan handlade om det märktes på barnet att det går på en förskola där man använder sig av tecken som stöd, finns en stor spridning bland svaren. Hälften av föräldrarna menar att de märker mycket eller ganska mycket att deras barn går på en förskola där man använder TSS. Den andra hälften tycker att det inte märks alls eller mycket lite.

Frågan genererade också flera kommentarer ex: något barn visade tecknen det lärt sig och att barnet dessutom visste vilka av kompisarna som var i behov av tecknen och att det då i samspel med dessa tecknade. Någon annan svarade att deras barn tyckte att det var roligt att visa de tecknen som de lärt sig på förskolan. De trodde även att tecknen kan ha förstärkt språkförståelsen, då barnet hade det svenska verbala språket som "andraspråk".

5.3 Föräldrars uppfattning om att lära sig TSS

Figur 3: Den vita stapeln visar om föräldrarna vill lära sig TSS. Den randiga om barnet vill lära ut tecken som stöd till föräldrarna och den svarta om föräldrarna vill lära sig TSS av sitt barn.

Som framgår av figur 3, så vill de flesta lära sig tecken och gärna av sitt eget barn.

Många kommentarer blev det efter den sista frågan och här kommer en sammanfattning och exempel från dessa. Flera föräldrar tycker inte att barnen självmant vill lära ut tecken till föräldrarna, men om de frågar barnet om tecken, så visar de gärna och tycker att det är roligt att lära ut. Någon förälder skämdes lite över att deras barn kunde mer än de själva vad det gäller tecken, då de själva borde kunna mer. Någon skrev även att de skulle vilja gå en föräldrautbildning med tecken. Slutligen var det någon förälder som trodde att deras barn ville lära ut tecken men de var osäkra på om tecknen var förankrat i pedagogiken, eller om det var någon lek han ville visa. Denna förälder frågade även om det fanns ”bruksanvisning på förskolan”.

5.4 Resultatsammanfattning

Resultatet visar att föräldrarna som svarat på enkäten är i de allra flesta fall mycket positiva till att pedagogerna använder TSS och tror att detta är bra för barnens språkutveckling. De ser däremot inte att pedagogerna använder sig av TSS speciellt ofta, eller mycket. De tror inte att pedagogerna använder sig av TSS i alla situationer.

Vidare visar resultatet att föräldrarna kan se på deras barn att de är delaktiga i en verksamhet där man använder tecken som stöd bla genom att många av barnen visar tecken hemma som de lärt sig speciellt vid sammanhang när föräldrarna frågar dem. Dessutom tecknade en del av barnen tillsammans med kompisar, särskilt då de var tillsammans med kompisar som hade ett behov av tecknen. Resultaten visar också att föräldrarna gärna vill lära sig TSS och då gärna av sitt eget barn. Många barn visar/gör också tecken hemma, men få för att göra sig förstådd enligt föräldrarna. Det fanns dock barn som enligt föräldrarna har förstärkt sin språkutveckling genom att ha haft tillgång till TSS, där hade barnet inte svenska som ”första språk”.

6. Sammanfattning och diskussion

6.1 Diskussion

I detta avslutande avsnitt görs ett försök att länka samman problem, teori, metod och resultat för att därigenom få ihop hela rapporten (Stukát, 2005: 141). Inledningsvis kommer en metoddiskussion följt av en resultatdiskussion, där avsikten är att koppla samman studiens undersökningsresultat med teoretiska resonemang. Detta följs av didaktiska slutsatser och avslutningsvis beskrivs förslag till fortsatt forskning.

6.2 Metoddiskussion

Avsikten har varit att hitta ett lämpligt tillvägagångssätt och en relevant metod för att få svar på syftet och frågeställningarna. Studien visar på att strukturen i frågeformuläret, var i stort sätt tillfredsställande och att raderna för ”övriga kommentarer” var ett bra komplement. Det märktes dock att en av frågorna (13) var svårtolkad. Det var bra att det lämnades rader för kommentarer, men någon/några följdfrågor till den frågan hade varit bra i och med att den var viktig för studien. ”Märks det på ditt barn att det går på en förskola där man använder sig av TSS?” Trots att enkäten gick ut med frågorna till en pilotgrupp innan enkäten gick ut till den bestämda målgruppen kunde vissa frågor vara svåra att svara på. Frågorna 10 och 11 kunde ha varit mer tydliga, det märktes på svaren som kom in. Frågorna kunde missuppfattas (Stukát, 2005:48). Detta togs i beaktning för studiens giltighet. Studien visar att vi hade kunnat vara hjälpta av att kombinera olika undersökningmetoder, som enkäter och intervjuer. Metoderna hade kunnat komplettera varandra och belyst olika aspekter på ett tydligare sätt. Genom att använda sig av flera olika sorters metoder kan en aspekt bli mer tydlig och mångfacetterat (Stukát, 2005:124).

6.3 Resultatdiskussion

Studien visar att föräldrarnas uppfattning angående verksamhetens användning av TSS är positiv. Däremot tycker vissa föräldrar inte att deras barn använder sig av TSS för att göra sig förstådd, men barnet vill gärna lära ut tecken/visa tecken. Det kan vara så att det finns oro och tvekan (Heister Trygg, 2004) inför användningen av TSS som kommunikation/att göra sig förstådd. Föräldrarna kan ha en kommunikation i vardagen som fungerar och kan inte se nyttan av TSS i deras kommunikation. Detta måste få komma upp till ytan (Heister Trygg, 2004). Utifrån svaren i enkäten, på ”övriga frågor”, kan vi se att det finns barn i studien som använder sig av tecken som stöd i sånger och vissa barn visar ibland tecken som de lärt sig, men ej kontinuerligt.

Studien visar också att det finns barn som gör tecken för att göra sig förstådd. En del börjar tala mer och tecken blir ett komplement till talet, ett stöd för förståelsen av talade ord (Heister Trygg, 2004). Det finns barn i studien som har svenska som ”andra språk” och där tror föräldrarna att TSS har hjälpt till med barnets språkutveckling. Föräldrar skriver att barnet börjar visa tecken när föräldrarna frågar efter det. Barnet blir mer stimulerat att själv använda tecken (Rydeman, 1990) om det ser andra göra det.

Många föräldrar tror att det är bra med TSS för språkutvecklingen. Några av föräldrarna till barnen i studien har barn som är i början av sin språkutveckling, har svenska som andra språk, autism eller ett barn med utvecklingsstörning (Heister Trygg, 2004). Vi behöver ord/tecken för att benämna föremål, för att beskriva tillstånd och för att kommentera händelser (Johansson, 1990). Tecken används som ett komplement och alternativ för både förståelse- och uttryckssätt för språket (Heister Trygg, 2004). Pedagogerna har enligt Ladberg (2003) tre uppgifter för att språken ska utvecklas: atmosfär, organisation och inflöde av språk. Barnet kan behöva olika inlärningsmetoder (Heister Trygg, 2004), där TSS kan vara ett sätt.

TSS kan ju vara en form av imitation och enligt Vygotskij (2005) är imitation en rent mekanisk verksamhet som är djupt rotad. Imitation är ett centralt moment i hela inlärningspsykologin. Imitation är en huvudsaklig form genom vilken inläringen påverkar innebörden. TSS kräver imitation, motorik och samspel (Heister Trygg, 2004). Enligt Vygotskij är det viktigt att hitta barnets utvecklingszon och inte ligga varken under eller över. Om något/några av barnen behöver TSS som kommunikation under en period eller även i fortsättningen är det viktigt att vi pedagoger kan och erbjuder det. Det gäller att hitta barnets närmaste utvecklingszon (Vygotskij, 2005) vid val av kommunikation. Det finns pedagoger som har mött barn som fått TSS i sin verksamhet på förskolan, men som sedan på skolan mötts av pedagoger som varken vill eller kan TSS. Barnet går då tillbaka i sin kommunikativa förmåga och möter då vuxna som mer eller mindre säger "din kommunikation" förstår/kan vi inte (= ej ok.).

Det är enligt många föräldrar roligt att lära sig tecken och då gärna av sitt eget barn. Både omgivningen och personen med behov av TSS bör teckna (Heister Trygg, 2004), inte bara den som har behov av tecken för att kunna kommunicera. Det handlar om att visa att jag förstår ditt språk. Det är rätt att använda tecken. Det är ett av de gängse sätten att kommunicera här (Rydeman, 1990). En del föräldrar har kunskaper, tid, ork och praktiska möjligheter att satsa mycket på sitt barns språk (Ladberg, 2003). Det finns föräldrar i studien som gärna frågar barnet vad tecknet är för "äta" osv. Barnet visar då gärna tecknet och det visar sig också att barnet kan fler tecken än vad föräldrarna tror. Rydeman (1990) menar att det är hemma som man först börjar med tecken med sitt barn. När barnet börjar på förskolan bör den fortsatta uppföljningen ske.

Den vuxne som har en harmonisk relation till barnet och känner gränserna för barnets vetande och intressen, kan göra anpassningar på ett sätt som är bra för barnets utveckling. (Johansson, 1990). Föräldrarna har det övergripande ansvaret för sina barns träning vad det gäller målsättning, träningsmängd och intensitet (Johansson, 1990). Flera föräldrar i studien har börjat träna tecken med sitt barn hemma och då tecken som vi tränar på förskolan just nu. När det gäller tecken är det bra om man kan lära nya tecken samtidigt hemma och på förskolan (Rydeman, 1990). Föräldrarna ska i vardagen stödja den kommunikativa utvecklingen och använda tecken i vardagens alla aktiviteter. Tecken ska finnas i barnets närmiljö, först och främst i hemmet (Heister trygg, 2004).

De flesta föräldrarna tror att vi pedagoger använder oss av TSS bara vid vissa situationer och många tror att vi bara använder TSS till de barn som behöver det, inte till alla. Föräldrar uttryckte att "vi pedagoger är ju olika", vissa pedagoger använder TSS mer än andra osv. Enligt Heister Trygg (2004) ska TSS användas hela tiden i vardagen, vid utevistelse, påklädning, matstund, toalettbesök, vid lek m.m. TSS ska användas vid alla former av upplevelser (Heister Trygg, 2004).

Föräldrar beskriver i studien att det äldre barnet, som går på förskolan lär föräldrarna tecken när de inte kommer ihåg. Det yngre syskonet i familjen är där i behov av tecken. Syskonen behöver lära sig tecken (Heister Trygg, 2004) i ännu högre grad än förskolekompisarna. Det finns föräldrar i studien som har gått på teckenkurs innan barnet började på förskolan och de är väldigt glada för det. Det finns också dem som tycker att de borde ha gjort det, för att deras barn verkligen behöver TSS och det finns dem som gärna skulle vilja lära sig lite tecken nu, kanske på förskolan.

Föräldrar i studien berättar att de får lappar, med tecken, på förskolan, som de gärna tränar, hemma med sitt barn. Det gäller att få ett "språkbad" med tecken (Heister Trygg, 2004). Det finns föräldrar i studien som tycker att det är svårt med tecken och att de borde kunna mer, i och med att barnen kan mer och behöver tecken. Föräldrarna behöver stöd i den viktiga rollen som primära samtalspartners (Heister Trygg, 2004). Det finns också föräldrar i studien som har barn som behöver TSS, av olika anledningar, men föräldrarna har inte kommit igång med TSS. Barnet dröjer här länge med att själv använda sig av tecken (Heister Trygg, 2004) och föräldrarna till de barn som utvecklas långsamt förefaller vara mest frustrerade och ha mest behov av stöd från professionella (vi pedagoger). Det är viktigt att här lyfta fram framsteg, även om de är väldigt små (Heister Trygg, 2004).

I och med att föräldern eller en pedagog kan vara en förmedlande länk (Johansson, 1990) mellan barnet och omvärlden genom sin erfarenhet, kan barnet skapa sin egen språkfärdighet. Vi lägger till rätta, tolkar och tar bort de värsta hindren för barnet (Johansson, 1990). Vi vuxna använder alla sinnen och alla kommunikationssätt för att göra oss förstådda gentemot det tecknade barnet (Heister Trygg, 2004). Interaktionen mellan föräldrarna och barnen vad det gäller utveckling och undervisning är en förutsättning för lärande. Elevens tänkande är socialt och kulturellt bestämt (Vygotskij, 2005). Här kan man förmoda att interaktionen mellan föräldrar och barn även kan gynna TSS utvecklingen.

Många föräldrar såg inte att pedagogerna använde sig av TSS vid lämning och hämtning. Där behöver pedagoger bli mer tydliga. Ett bra sätt är att föräldrar och anhöriga liksom personal (Heister Trygg, 2004) tecknar till varandra så ofta det är rimligt, alltså även utan barnets närvaro. Det tar tid att få med omgivningen att använda tecken (Heister Trygg, 2004).

Det var inte många föräldrar i studien som såg att deras barn använde tecken i kontakten med andra barn. Barnet kan enligt Vygotskij (2005) genom samarbete höja sig till en högre intellektuell nivå och dess förmåga, med hjälp av imitation. Detta behöver vi fundera kring, eftersom vi båda jobbar i verksamheter där vi använder oss av TSS med alla barnen och i de flesta situationer. Vi upplever att många barn kan TSS och är aktiva kring det, vid bl.a samlingar oss.

Det finns dock några föräldrar i studien som märker att deras barn använder sig av TSS med andra barn på förskolan och då särskilt till de barn som de vet särskilt behöver det. Barnet måste ha tillgång till kamrater (Heister Trygg, 2004) och kunnig personal och goda kommunikativa och tecknande miljöer. Enligt Vygotskij (2005) är barnet socialt från början och språket fyller en social funktion. Där kan TSS vara en form av social kommunikation. Genom språket skapar vi också vår identitet (Johansson, 1990).

Vi måste tänka ur ett utvecklingsekologiskt perspektiv och betydelsen av de olika system som ett barn ingår i. Det är viktigt att vara medveten om hur förändringar i ett system påverkar ett annat. (Björck-Åkesson, Brodin & Fälth, 1997) Vi pedagoger måste tänka utifrån familjens viktiga betydelse för barnets utveckling och ha ett nära samarbete med personer i barnets närmiljö. Allt hänger ihop och ingen del är viktigare än någon annan. Vi ingår alla i olika system och enligt Öqvist (2007) är att tänka systemiskt, att våga bryta upp helheter. När vi på förskolan jobbar med TSS så får vi tänka på att barnen ingår i olika system som påverkar dem. Om vi vill få ett mer aktivt tecknande mellan föräldrar och barn får vi själva visa på betydelsen av denna form av kommunikation.

Barn är duktiga på att hålla isär de olika systemen, men det är bättre om de förs åt samma håll och i samverkan. Ett barn som behöver TSS använder gärna TSS om de vuxna gör det. Gör inte de vuxna det, lägger barnen ner det, tycker inte att det är någon mening. Vi har mött barn under åren som inte tecknat hemma även om de kan, för att de inte får ”teckenkommunikation” tillbaka, men på förskolan tecknat fullt ut med pedagoger som där tecknat med dem. Barnen lär sig de olika systemen: förskola- hem. Systemiskt tänkande är humanistiskt och demokratiskt och vi bör alla ha hela systemets väl framför ögonen, inte ta parti för den ena delen. Det gagnar på sikt alla som ingår i systemet (Öqvist, 2007).

Det finns föräldrar i studien som märker att deras barn tycker att det är roligt när föräldrarna är intresserade av att lära sig tecken av barnet. De känner att det är en extra kunskap för dem själva och för barnet. Några föräldrar tycker att det är synd att de inte kan tecken när barnet använder sig av tecken till småsyskonet. Föräldrar uttrycker det som att de nog skulle kunna se fler tecken från barnen om de själva kunde tecken. Syskonet (Heister Trygg, 2004) behöver lära sig tecken i ännu högre grad än förskolekompisarna.

6.4 Utvecklingsmöjligheter i verksamheten

Med utgångspunkt i studiens resultat har vi kommit fram till följande utvecklingsområden när det gäller barns möjligheter att utveckla ett sätt att kommunicera och därmed känna sig mer delaktig i samhället. Samverkan mellan förskola/skola och hemmet/närmiljön har under senare år lyfts fram i olika sammanhang både i Sverige och internationellt. Familjens roll är en resurs för barnets utveckling och inläring. Samverkan bör dock ske på familjens villkor (Björck- Åkesson, Brodin & Fälth, 1997). Samverkan handlar om tre olika delar: brukare, redskap och omgivning (Heister Trygg, 2004). Läroplanen (Lpo 94) säger att förskolan/skolan ska samarbeta med föräldrarna angående innehåll och verksamhet. Eftersom vi i våra verksamheter använder oss av TSS är det viktigt att ha ett nära samarbete kring detta med ”våra” föräldrar. Det handlar om att kvalitetssäkra verksamheten.

Förskolan bör samarbeta nära med familjen om barnets kommunikation. Det måste finnas ett fungerande samarbete mellan ”viktiga” vuxna i barnets närhet. Förutsättningar till ett gott samarbete finns då språkträningen av barnet ses som ett gemensamt åtagande för föräldrar, personal inom förskolan och ”experter” (Johansson, 1990). Föräldrar bör bli rådfrågade om den utbildningsform som de tycker är bäst lämpad med hänsyn till deras barns behov, förhållanden och ambitioner (Unesco, 2006).

Pedagogerna på förskolan behöver bli mer tydliga med att visa tecken vid lämning och hämtning av barnen, samt betydelsen av TSS. Föräldrar kan också bjudas in under dagen för att se hur vi arbetar med TSS i den dagliga verksamheten.

Eftersom många föräldrar vill lära sig TSS är det bra om vi har teckenblad eller något liknande som barn och föräldrar kan ta med sig hem och lära sig tillsammans. Det är bra om vi ”tränar” samma tecken hemma och på förskolan samtidigt under en period. På föräldramöten och drop in kan man berätta om TSS för föräldrarna och ev. ha en liten teckenkurs. Genom att teckna med både barn och föräldrar när man träffas, skapar vi ett ”språkbad”. Det handlar om att mötas på halva vägen, en slags samverkan, som tur och retur.

En ”dagbok” med bilder kring dagen kan skapa fina ”teckenstunder” med barnet, både för pedagogerna och föräldrarna. En teckenpärm kan också med fördel finnas på förskolan där barnet har de tecken insatta som den har tränat på. Teckenpärmerna blir därmed ett lexikon av ord/tecken för barnet och föräldrar. Andra nära viktiga vuxna till barnet får därmed en uppfattning av vilka ord/tecken som barnet kan eller nu övar på. Dessutom skulle man kunna ha med tecknen som vi gemensamt lärt oss i barnens portfolio, likväl som vi lyfter fram barnets sätt att lära och utvecklas inom andra områden.

Föräldrar bör få tillfälle att påverka verksamheten kring barnets målsättning, träningsmängd och intensitet. Enkätundersökning kring TSS har varit ett bra verktyg för oss pedagoger att få veta vad våra föräldrar tycker om vår verksamhet. Det skulle vara intressant att göra en ny enkätundersökning kring TSS, om ett år, för att se om föräldrarna har samma uppfattning då eller om de har ändrat åsikt i något avseende. Det skulle därmed också vara spännande och se om våra barn på våra förskolor har utvecklat sitt tecknande i och med att vi ”lyft” fram TSS betydelse både på förskolan och hemma. Föräldrarna kommer också att erbjudas att ta del av vår rapport, där de kan läsa vad vi har kommit fram till. Förhoppningsvis kommer detta att göra dem mer intresserade.

Slutord

I ”en skola för alla”, ska skolan vara *till* för alla, men alla har inte samma förutsättningar. Barn som av olika anledningar har hinder i sin språk- och kommunikationsutveckling behöver extra mycket uppmärksamhet, då de ofta har svårare att kommunicera, göra sig hörda och tolka olika situationer. För oss som pedagoger är det en viktig uppgift att se till hela barnets situation, i stället för att individrelatera och därmed genom samverkan med föräldrarna undanröja hinder, skapa möjligheter och ge föräldrar och kollegor förslag på olika strategier och metoder. Det är en demokratisk och humanistisk rättighet, att utifrån sina förutsättningar, få kunna kommunicera med andra och känna delaktighet i samhället.

Följande citat är hämtat ur Kerstin Falck (1995:4):

”Om alla mina möjligheter togs ifrån mig med ett undantag, skulle jag välja att behålla styrkan av att kunna kommunicera, för med den skulle jag snart övervinna resten”

Daniel Webster
1782-1852

Referenser

- Andersson, I, (1999) *Samverkan för barn som behöver* . Stockholm: HLS, (2.rev.uppl.)
- Arnvist,A .(1993) *Barns språkutveckling*. Lund:Studentlitteratur
- Björck- Åkesson, Brodin och Fälth (1997) *Åtgärder- Samspel- Kommunikation*. Rockneby: WRP International: Jönköping: Högskolan för lärarutbildning. och kommunikation (HLK)
- Falck, K(1995)*Alternativ kommunikation*. Lycksele:Nya tryckeriet
- Fn;s barnkonvention, (1989) <http://www.fn.se/>
- Föräldrabalken (2008) <https://lagen.nu/1949:381>
- Heister Trygg, B (2003) *Förslag till policy för AKK*, Malmö: Södra regionens kommunikationscentrum (SÖK)
- Heister Trygg, B (2004), *TAKK: tecken som AKK: tecken som alternativ och kompletterande kommunikation*, Umeå: Specialpedagogiska institutet, cop.2004
- Johansson, I (1988) *Språkutveckling hos handikappade barn*, Lund: Studentlitteratur
- Johansson, I (1990), *Språkutveckling hos handikappade barn 2*, Lund: Studentlitteratur
- Johansson, I (2008)*Karlstadmodellen* <http://karlstadmodellen.se/sprak.html>
- Ladberg, G (2003) *Barn med flera språk*, Stockholm: Liber
- Rahm, T (1990), *Föräldrasamtal i förskolan*,(2:a uppl.) Lund: Studentlitterat
- Rydeman, B (1990). *Tala med tecken*. Halmstad: Habiliteringen
- Skolverket (2006) *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Ödeshög: AB Danagårds grafiska
- Stukát. S (2005), *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Svenska Unescorådet (2006) www.unesco.se/Bazment/Alias/Files/?Salamanca_sju -
- Trost, J (2007) *Enkätboken*, Lund: Studentlitteratur
- Vygotskij, L,S (2005) *Tänkande och språk*. (2:a uppl.) Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB
- Öqvist, O (2007) *Systemteori i praktiken* . Stockholm: Gothia

Bilaga A

Hej!

Vi är två pedagoger från Åmål, respektive Göteborg som i höst gör en 15hp utbildning på Pedagogien, vid Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik. Kursen går på halvfart och heter "Examensarbete med utvecklingsinriktning". Vi ska vara klara i januari.

Vi ska i vårt arbete skriva en rapport kring ett problemområde och göra en empirisk (direkterfarenhet) undersökning på våra arbetsplatser. Vi har valt ämnet/titeln: "Tecken för vem" med underrubriken: "En undersökning från två förskolor".

Vi önskar att ni vill vara med i våran undersökning. Det är självklart frivilligt, men vi hoppas att ni medverkar. Svaren är helt anonyma/avidentifierbara.

Vi kommer att ställa ett antal frågor till er i en enkät, angående "tecken som stöd".

Eftersom vi båda arbetar på förskolor där vi använder "tecken som stöd" (TSS)/TAKK (tecken, alternativ, kompletterande, kommunikation) i vår dagliga verksamhet och vi båda är väldigt intresserade, blev ämnet/titeln ett naturligt val.

De som vill ta del av det färdiga resultatet får gärna göra det.

TACK för er medverkan, ni behövs! Era svar är viktiga.

Monica Bäck
Marlene Green

Bilaga B

Enkät till vårdnadshavare – förskola

Åmål/Göteborg
i november
2008

Detta är en enkät till dig som har barn på den här avdelningen. Vi skulle uppskatta väldigt mycket att få veta dina tankar och åsikter kring avdelningens arbete med barnens språkutveckling och då särskilt verksamhetens användning av tecken som stöd. Vi vill även få reda på hur du ser på ditt barn, att det är med i en verksamhet där vi använder oss av tecken som stöd. Din uppfattning är viktig, för att vi ska kunna få reda på hur just du tänker och känner för det här sättet att arbeta med barnets språkutveckling. Vi vill utveckla förskolans arbete ytterligare kring detta arbetssätt och vi hoppas och tror att era enkätsvar och vårt examensarbete kommer att föra verksamheten framåt.

För att resultatet av en enkät ska anses som säkert, måste vi nå en svarsfrekvens på ungefär 75%. Jag hoppas att du har möjlighet att ta dig lite tid för att besvara enkäten.

Enkäten är anonym och resultatet kommer att användas i vårt examensarbete på Göteborgs universitet som heter "Tecken för vem", där vi vill ta reda på föräldrarnas syn på att vi använder oss av tecken som stöd för barnens språkutveckling. Du får gärna ta del av resultatet genom att få en kopia på det färdiga examensarbetet.

Vi har skrivit kodnummer på enkäterna för att kunna skicka ut eventuella påminnelser till de som inte lämnat in sin enkät, för att på så vis få in så många svar som möjligt. Dessa nummer klipps sedan bort så att enkäterna är helt avidentifierbara.

OM du tycker att du inte kan besvara en fråga – hoppa då bara över den.

Gör så här:

Fyll i enkäten och lägg den i medföljande kuvert och lämna den senast 18/11 till personalen på avdelningen eller lägg den i lådan i tamburen!

Har du frågor, tankar eller idéer, hör då gärna av dig till någon av oss.

Med vänliga hälsningar och tack för din hjälp!

Monica Bäck
Förskollärare
monica.e.back@telia.com
tel: 0533-62123

Marlene Green
Förskollärare
marlene.green@comhem.se
tel: 031-147158

1. Jag/vi har en dotter son

2. Ålder 1-3 år 4-5 år

3. Jag/vi har haft mitt/vårt barn i denna förskola i

högst sex månader

7-11 månader

1-2 år

mer än 2 år

Nu några frågor om förskolan.

	Inte alls				I hög grad	
4. Ser du att barnen använder sig av tecken på förskolan vid lämning och hämtning?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Tycker du om att pedagogerna använder sig av tecken som stöd i språkutvecklingen ?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Tror du att det gör någon skillnad för språkutvecklingen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Tror du att det är bra för alla barn?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Tror du att pedagogerna använder sig av tecken i alla situationer?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ser du att pedagogerna på förskolan använder sig av tecken som stöd vid lämning och hämtning?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nu några frågor om hemmet

	Inte alls				I hög grad	
10. Ser du att ditt barn använder sig av tecken hemma?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Visar ditt barn att det använder sig av tecken för att göra sig förstådd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ser du att ditt barn använder sig av tecken som stöd tillsammans med kamrater?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Märks det på ditt barn att det går på en förskola där man använder sig av tecken som stöd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentarer: _____
_____
_____

Nu några frågor angående er föräldrar

	Inte alls				I hög grad	
14. Skulle du som förälder vilja lära dig tecken som stöd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Vill ditt barn lära ut tecken till er föräldrar?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Tycker du att det är svårt att lära dig tecken?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Tycker du om att lära dig tecken av ditt barn?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Övriga kommentarer _____
_____
_____

Bilaga C

Påminnelse om enkäten till vårdnadshavare

Åmål/Göteborg
november
2008

Ni fick för en och en halv vecka sedan en enkät som gällde dig som har barn på den här avdelningen. Enkäten handlade om vad du har för åsikter och tankar om verksamhetens arbete med barnens språkutveckling och särskilt användningen av tecken som stöd.

Då jag inte har fått in enkäten från er, vill jag påminna om vissa saker. Enkäten är helt frivillig, men jag hoppas att du tar dig tid att fylla i den. Detta pga att jag måste ha en svarsfrekvens på 75% för att resultatet ska kunna anses som någorlunda säkert. Resultatet av enkäterna kommer att användas i vårt examensarbete som heter ”Tecken för vem”.

Du får gärna ta del av resultatet genom att få en kopia av det färdiga examensarbetet.

Gör så här:

Fyll i enkäten och lägg den i medföljande kuvert och lämna den senast 24/11 till personalen på avdelningen

Än en gång: hoppas du tar dig tid för detta.

Tack för din hjälp!

Monica Bäck
Förskollärare
Tel: 0533-62123

Marlene Green
Förskollärare
Tel: 031-147158

